

The illustration features a large white tree with stylized green leaves. Inside the tree's canopy, a yellow human figure stands. Below the tree, a yellow ladder leans against a white ledge. On the ledge, two stylized human figures, one yellow and one red, are positioned on top of several large, open books. The background is a mix of yellow, red, and blue geometric shapes.

Lära, växa, förändra

En sammanfattning av regeringens
proposition 2005/06:192

Artikelnummer: U06.029
Fler exemplar kan beställas på
E-post: rk@strd.se
Tfn 08-449 89 50, Fax 08-449 88 11

Foto: Lennart Engström

Tack till elever och lärare vid
Wiks folkhögskola i Uppsala.

Vi behöver mer folkbildning – inte mindre

Som ansvarig minister för vuxnas lärande, och därmed folkbildningen, har jag haft förmånen att få besöka flertalet folkhögskolor och studieförbund. Det finns en sak jag alltid slås av och det är deltagarnas överväldigande positiva utsagor om verksamheten. Sällan har jag hört negativa omdömen om pedagogiken, lärarna/ledarna eller lärandemiljön. Tvärtom uttrycker de deltagande männen och kvinnorna hur viktig och avgörande verksamheten är för dem som individer. Ord som "växer", "utvecklas" och "givande" är vanligt förekommande när deltagarna ska beskriva hur kursen eller studiecirkeln påverkar dem. Mitt eget favoritord är "egenmakt".

Att folkbildningen är frivillig är betydelsefullt. Deltagarna har själva sökt rätt studiecirkel eller folkhögskolekurs utifrån vad just de vill och behöver lära sig. Atmosfär av lust och ambition känns tydligt när man besöker verksamheten. Jag känner själv igen detta. Sedan 15 år tillbaka är jag engagerad i socialdemokratin. Arbetarrörelsens resonemang har alltid varit att det endast är genom bildning och kunskaper man kan påverka och förändra samhället. Därför var det självklart för mig och mina föreningskamrater att använda studiecirkeln för att bilda oss. Detta är en viktig del av folkbildningen, att genom föreningar och organisationer möta upp folkrörelsens behov av bildning.

Lite senare i livet blev jag invald i ABF:s förbundsstyrelse. Då blev jag närmast chockad över den breda och omfattande verksamhet som ABF bedriver. Och det är bara ett studieförbund! Utöver ABF finns ytterligare åtta studieförbund och 148 folkhögskolor. Folkhögskolorna har årligen över 100 000 deltagare på långa och korta kurser. Studieförbunden har över 2,5 miljoner studiecirkeldeltagare. Folkbildning finns i landets alla kommuner. Folkbildningen är helt enkelt avgörande för att det ska finnas reella möjligheter till ett livslångt lärande.

Varje år anslår staten medel för folkbildningens verksamhet. Denna proposition – Lära, växa, förändra – ökar statsbidraget, förtydligar syftena med anslaget och förstärker folkbildningens kvalitet. Utgångspunkten är att vi utan folkbildningen skulle vara fattigare, på många sätt. Vi behöver mer folkbildning, inte mindre.

Lena Hallengren
Minister för vuxnas lärande

Utgångspunkter för regeringens överväganden: Demokrati, livslångt lärande och personlig utveckling

Folkbildningen är en omistlig del av det svenska samhället.

I snart etthundrafemtio år har folkbildningen samlat deltagare på folkhögskolor och i studieförbund. I dag innefattar folkbildningen årligen över två och en halv miljoner deltagare i studiecirklar, etthundrasjuttiofemtusen deltagare i korta och långa kurser på folkhögskolor, över 12,7 miljoner studietimmar i studiecirklar och cirkelverksamhet i alla kommuner.

Folkbildningens historia är en historia om kunskapens makt och vittnar om grupper och individers förmåga att genom folkbildningens organisationer av egen kraft kan hävda sin ställning i samhället. Folkrörelser, föreningar och organisationer har under alla år använt sig av folkbildningen för att stärka och utveckla det ideella arbetet. Såväl arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen som frikyrkorörelsen använde sig i stor utsträckning av folkbildningen för att skola sina medlemmar och utveckla organisationerna. Utan folkbildningen hade folkrörelserna varit svagare och nått betydligt färre.

Folkbildningen växte fram ur människors och grupper egna behov av bildning och utbildning. Genom ideellt arbete och bred uppslutning kring de grundläggande bildningsidéerna fick folkbildningen en avgörande roll för landsbygdsbefolkningens och arbetarklassens tillgång till kunskap i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Trots att folkbildningen startade som helt egen finansierad verksamhet är i dag staten och kommunerna och landstingen huvudsakligt ansvariga för folkbildningens finansiering.

Statens stöd till folkbildningen bygger på insikten att folkbildningen tjänar samhällsnyttan

Folkbildningen stärker demokratin – tre perspektiv

Dagens samhälle präglas av snabb omställning. Den globala marknads- och kunskapsekonomin, den utökade informationshanteringen och allt er och mer komplicerade forum för inytande kräver mycket av varje enskild individ. Vissa upplever en maktlöshet som är svår att ta sig ur. För 150 år sedan var det landsbygdens folk som behövde ökade kunskaper för att utvecklas. I början av 1900-talet var folkbildningen och studiecirkeln ett verktyg för arbetarklassen för att värna sina intressen i samhällsutvecklingen.

I dag är folkbildningens utmaning liknande. Kulturellt, socialt och demokratiskt deltagande beror i allt högre grad på kunskapsnivå. Folkbildningen kan bidra till att minska kunskaps- och klassklyftorna.

I. Folkbildningen bidrar till att öka människors makt över sina egna liv

Egenmakt är att ta makten över sitt eget liv, i bostadsområdet, på arbetsplatsen och i vardagen. Ökad egenmakt bryter vanmakt. För samhällsmedborgare som upplever maktlöshet i sin egen vardag kan folkbildningen bidra till att medvetandegöra individen om sin sociala, kulturella och

ekonomiska livssituation. Med nya kunskaper, ökat självförtroende och sociala nätverk stöds deltagaren att delta i och forma de sammanhang som påverkar hans eller hennes egen livssituation.

God folkbildning har positiva effekter som är större än vad som anges som kursens eller studiecirkelns rubrik. Detta mervärde är direkt kopplat till den lärprocess som folkbildningen i alla år värnar. En folkbildningsmässig verksamhet utgår från individens behov och tar hjälp av gruppens samlade resurser med den gemensamma insikten att alla kan bidra. Denna insikt skapar grogrund för en lärprocess som innebär att gruppen tillsammans formar såväl studiernas mål som dess former. Alla i gruppen väljer sin nivå och gruppen anpassar sig för att tillgodose varandras behov. Detta är i grunden ett demokratiskt förhållnings-sätt som när det fungerar stärker den enskilda deltagarens förmåga att i en grupp interagera och fatta demokratiska beslut. Det är i en verksamhet med sådana förtecken som egenmakten stärks. Det gör att en folkbildningsmässig verksamhet – oavsett kurs- eller studiecirkelrubrik – bidrar till att stärka deltagarnas egenmakt.

Folkbildningen söker själva upp dem som har fått minst. Till viss del nya, till viss del återkommande grupper känner maktlöshet, upplever utanförskap och brist på inflytande. Folkbildningen har alltid varit en kraft för att motverka klassamhället. Skillnader i inkomster, utbildningsnivå, hälsa och möjlighet till demokratiskt deltagande visar att klyftorna i samhället fortfarande är allt för stora. Fortfarande står grupper utanför arbetsmarknaden och välfärden. Diskriminering och utanförskap baserat på kön, religiös eller etnisk bakgrund, funktionshinder eller sexuell läggning komplicerar dessutom problematiken. Folkbildningen strävar efter att ge mest till dem som fått minst, att skapa bildning för och tillsammans med dem som är mest missgynnade.

Folkbildningen har en kompensatorisk uppgift, att utjämna genom bildning.

II. Folkbildningen bidrar till samhällsutvecklingen

Folkbildningen kan erbjuda mötesplatser för människor och fungera som en arena för diskussioner kring samhällets stora framtidsfrågor och utmaningar. Folkbildningen

har alltid varit en aktiv samhällsaktör.

Folkhögskolornas och studieförbundens verksamhet ger deltagarna beredskap för att kunna delta i samhällsutvecklingen. Folkbildningen är mån om att skapa lärsituationer som stimulerar till handling och deltagande såväl inom som utom verksamhetens väggar. Inte minst ger folkbildningen kortutbildade och andra eftersatta grupper möjligheter att utvecklas. Nya rörelser hittar också sin plats inom folkbildningen, kvinno-, miljö- och den nya globaliseringsrörelsen är bara några exempel.

Många kurser och studiecirklar är mycket praktiskt inriktade. Deltagare på kurser om den globala utvecklingen ges inte sällan möjlighet att besöka fattigare länder och områden för att därigenom bättre kunna förstå fattiga människors perspektiv på sin egen utveckling och fattigdomens många dimensioner. Många studieförbund har projekt och till och med kontor i andra länder för att kunna bidra till en internationell utveckling. Många miljöcirklar inbegriper praktiska moment som direkt stärker den hållbara utvecklingen. Folkbildningen är en viktig faktor för att skapa en attraktivare livsmiljö och bidrar därigenom till en hållbar utveckling på många platser i landet.

Folkbildningens räckvidd är världsomfattande. Samtidigt spelar folkbildningen ofta en viktig roll för det lokala samhället. Deltagarna i folkbildningen uppmuntras till att delta i det offentliga samtalet. På folkhögskolor ordnas lokala seminarier och debatter. Studieförbundens seminarieverksamhet har växt explosionsartat de senaste åren. Folkbildningen deltar ofta i en vital demokratisk debatt, i större städer och särskilt på mindre orter. På så sätt finns folkbildningen i människors medvetande och som lärmiljö. Folkbildningen är också en central part i arbetet med lokal utveckling i hela landet. Genom folkbildning stärks individerna i partnerskapet mellan ideell, offentlig och privat sektor. Detta partnerskap är viktigt för en hållbar regional och lokal utveckling.

Ett levande och omfattande kulturliv är avgörande för vår samhällsutveckling. Kultur får inte enbart vara för de bemedlade, eller för dem som bor i storstäder. Kulturlivet måste vara tillgängligt för alla. Folkbildningen bidrar till att bredda kulturintresset i samhället och till att vidga deltagandet i kulturlivet. Folkhögskolor och studieförbund skall agera som lokala och regionala arenor där deltagare inte bara konsumerar kultur utan också skapar kultur.

III. Folkrörelsen är en grundsten i den svenska folkbildnings-traditionen

Det svenska föreningslivet engagerar flera miljoner människor i alla åldrar. Föreningar, folkrörelser och liknande sammanslutningar av medborgare är viktiga företrädare för olika grupper och intressen i samhället. Ett starkt föreningsliv som ger människor möjligheter till inflytande och delaktighet är en viktig förutsättning för ett demokratiskt samhälle.

Det bildningsarbete som folkbildningen svarar för inom ramen för folkrörelseengagemanget är unikt. Den utbildningsverksamhet som finns inom det offentliga utbildningsväsendet tar sin utgångspunkt i att eleven eller den studerande är en samhällsmedborgare som har vissa rättigheter för att få delta och vissa skyldigheter under utbildningen. Den folkbildningsmässiga verksamhet som initieras av föreningar tar sin utgångspunkt i den specifika folkrörelsens syften och förutsättningar. På så sätt kopplas deltagarens vilja och ansvar till den specifika föreningens mål och verksamhet. Detta gör att det finns egenskaper inom den verksamhet som den samlade folkbildningen bedriver som också måste anses vara unik.

Folkbildningen är således så nära knuten till folkrörelserna att den själv får karaktär av folkrörelse. De människor som bär upp folkrörelserna bär också upp folkbildningen. Dess existensberättigande bygger på förmågan att samla människor kring syften som varken ryms inom den offentliga eller privata sektorn och som hämtar sin kraft ur deltagarnas egna erfarenheter. Det är när folkbildningen tappar sin förmåga att engagera på ideell basis som den riskerar att bli en utbildningsproducent som vilken annan aktör som helst. Det är genom föreningssverige som folkbildningen hämtar sin näring.

Folkbildningen möjliggör till ett livslångt lärande för alla

Folkbildningen hämtar styrka i sin mångfald. Att folkbildningen är frivillig för deltagaren möjliggör att människor med olika bakgrund, olika intressen och olika ambitioner kommer ihop för att lära gemensamt.

Samtidigt vet vi att vissa grupper har ett större behov av

olika flexibla utbildningsformer än andra. I vårt utvecklade kunskapssamhälle där alla ungdomar uppmanas påbörja gymnasiala studier och där nästan hälften av en årskull går vidare till högskolan finns risk för ökade kunskapsklyftor. Folkbildningen är många gånger en utväg för dem som inte påbörjat eller avslutat utbildning i det reguljära utbildningsväsendet. Särskilt märks detta i folkhögskolornas verksamhet. Folkbildningen måste klara av att skapa ett lärande för dem som har allra störst behov utan att likrikta gruppens sammansättning.

Folkbildningen bidrar till att utjämna utbildningsklyftorna på många sätt. Genom t.ex. den allmänna kursen på folkhögskolan, ABF-skolan eller studiecirkel i svenska, engelska och matematik erbjuder folkbildningen utbildning som mycket tydligt kompenserar för tidigare kort utbildning. Men folkbildningen erbjuder också yrkesutbildning som i vissa fall inte återfinns i andra delar av utbildningsväsendet, och rekryterar därmed nya grupper till lärandet.

Utbildning och kunskap är i hög grad samvarierande med deltagande på arbetsmarknaden. Folkbildningen – när den lyckas med sitt uppdrag – stärker arbetslösas förmåga att etablera sig på arbetsmarknaden.

Folkbildningen har en kompensatorisk uppgift, att utjämna genom bildning.

Folkbildningen stärker enskilda individers personliga utveckling

Folkbildningen möjliggör för människor att utveckla sig. Folkhögskolans kurser och studieförbundens studiecirkel är arenor för människor att komma samman utanför familj och arbete. Att träffa människor, att få nya kunskaper, att röra sig nya miljöer bidrar till den enskilda deltagarens utveckling.

Kurser och studiecirkel inom folkbildningen ger ett mervärde som i princip inga andra aktörer i samhället kan ge. Utan offentlig finansiering kommer kostnaden för den enskilda deltagaren att stiga väsentligt. Stora grupper kommer inte att kunna delta. Därmed undantas de möjlighet att delta i ett lärande som kan bidra till att stärka deras kunskaper och personliga utveckling. Folkbildningen måste vara så pass omfattande, på ett sådant kostnadsläge och med sådan inriktning att alla människor har reell möjlighet att delta.

Syftet med statens bidrag till folkbildningen

Regeringen föreslår att syftena med statens bidrag till folkbildningen ska vara att:

- Stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin,
- Bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen (genom t.ex. politiskt, fackligt, kulturellt eller annat ideellt arbete),
- Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja utbildnings- och bildningsnivån i samhället,
- Bidra till att bredda intresset för och delaktigheten i kulturlivet.

Sju verksamhetsområden

Regeringen föreslår att staten anger sju verksamhetsområden som i särskilt hög grad utgör motiv för statens stöd till folkbildningen. Folkbildningen ska själv identifiera målgrupper som är relevanta.

1. Den gemensamma värdegrunden

Syftet med statens bidrag till folkbildningen är att stödja en verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin. Demokratin byggs i synnerhet i människors sinnen. Att arbeta för att påverka alla människors grundläggande värderingar om bl.a. alla människors lika värde och jämställdhet mellan könen är en viktig del av folkbildningens uppdrag. Folkbildningens organisationer har en formellt demokratisk uppbyggnad. Men principerna om allas lika värde och jämställdheten mellan könen får inte tillräckligt genomslag i ledande funktioner inom folkbildningen.

Frånvaron av kvinnor, personer med funktionshinder och personer med annan etnisk bakgrund än svensk är där påfallande.

2. Det mångkulturella samhällets utmaningar

Sverige ser ut på ett annat sätt idag än i folkbildningens barndom och ungdom. Det finns nästan en miljon människor som är födda i ett annat land. Folkbildningens möjligheter ska vara öppna för alla människor i Sverige. Folkbildningen ska möta samtliga med en positiv syn på enskilda människors möjligheter och med perspektivet att allas erfarenheter och kunskaper berikar. Att människor med olika etnisk, religiös och kulturell bakgrund möts inom folkbildningen skapar en dynamik i verksamheten. Folkbildningen kan erbjuda och aktivt verka för möten på mångkulturella arenor. I folkhögskolor och studieförbund ska människor kunna utveckla metoder för interkulturell dialog och reflektion.

Folkbildningen kan bidra till integrationen genom att främja ömsesidig kunskap och förståelse mellan olika etniska, religiösa och kulturella grupper i samhället.

I det mångkulturella samhället uppstår organisationer och nya sociala rörelser. Det ligger en utmaning i att ge dessa en starkare roll i folkbildningens organisationer och verksamhet.

3. Den demografiska utmaningen

I arbetet med att möta den demografiska utmaningen behöver studieförbund och folkhögskolor mångfald både i utbud och kontaktvägar för att nå deltagare i olika åldrar och livssituationer.

Under de närmaste tio åren står samhället inför stora demografiska förändringar. En dryg miljon unga människor, födda 1992–2000, kommer att bli en aktuell målgrupp för studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet. De har en lång grundutbildning, delvis andra värderingar och prioriteringar än dagens deltagare och behärskar den nya tekniken och dess omfattande möjligheter till snabb information och kontakt. För folkbildningen är det en utmaning att få med dessa ungdomar i en verksamhet som motsvarar en ung generations intressen och behov.

Ca 1,2 miljoner människor födda 1945–54 beräknas gå i pension under samma tioårsperiod. De kommer att vara den mest resursstarka pensionärgenerationen någonsin. De vill också hitta vägar för att fortsätta vara en resurs i samhället trots att de lämnat arbetslivet.

Utvecklingen visar också att allt fler blir allt äldre och håller sig friska allt längre. Här finns en stor utmaning för folkbildningen att möta pensionärernas efterfrågan på stimulans, kunskap och nöje genom en inspirerande bildningsverksamhet.

4. Det livslånga lärandet

Det livslånga lärandet spänner över hela livet. I Sverige samlar folkbildningen – vid sidan av personalutbildningen – flest deltagare i ett organiserat lärande.

Folkbildningen har en unik ställning i det svenska utbildningssamhället genom sin förankring i civilsamhällets organisationer och sin roll både som institution och som fri och obunden aktör. Dess idémässiga förankring hos olika huvudmän är en styrka och ett särdrag. Samtidigt är folkbildningen i ett brett perspektiv en given del av det livslånga och livsvida lärandet. Det tillför folkbildningen styrka att verka inom såväl formellt och informellt som icke-formellt lärande. Att folkbildningen gör inbrytningar i det formella lärandet är därför i allt väsentligt av godo.

Behovet av yrkesutbildning stiger i takt med att arbetsmarknadens krav på kvalifikationer ökar. Folkhögskolor och studieförbund har också i fortsättningen en stor uppgift som anordnare av yrkesinriktad utbildning som bär folkbildningens karaktäristika i metod och inriktning.

I det livslånga lärandet är det angeläget att personer som kommer från studieovana miljöer intresseras för fortsatta studier.

5. Kulturverksamhet

Kulturverksamheten inom folkbildningen har en lång tradition och har alltid spelat en central roll. Studieförbund och folkhögskolor bidrar tillsammans med exempelvis bibliotek och museer till att målen för den nationella kulturpolitiken nås. Därför bör folkbildningens uppgift att främja det svenska kulturlivet vara oförändrad. Verksamheten bidrar i hög grad till att bredda kulturintresset i samhället samt att öka delaktigheten i kulturlivet och främja människors kulturupplevelser och eget skapande. Samverkan mellan olika aktörer inom kulturområdet är eftersträfvansvärt. Tillsammans kan studieförbund, folkhögskolor, museer, bibliotek, regionala musikstiftelser och lokala kulturföreningar finna vägar till att skapa ett rikare kulturutbud i hela landet. Folkhögskolor och studieförbund kan fungera som lokala och regionala drivkrafter för amatorkulturen i dess olika former i samverkan med kommunala och statliga kulturinstitutioner. De kan vara arenor där deltagare inte bara upplever kultur utan också skapar kultur.

Amatorkulturen spelar en central roll ur både ett delaktighets- och ett demokratiperspektiv. Samspelet med den professionella kulturen är av stor betydelse. För sin fortsatta utveckling behöver amatorkulturens centrala organisationer ett starkare statligt stöd.

6. Personer med funktionshinder

Inom folkbildningen finns sedan länge en omfattande verksamhet för personer med funktionshinder. Verksamheten fungerar för många av dessa som "vägröjare" när det gäller att ta stegen från maktlöshet till delaktighet i och möjlighet att påverka samhället. Verksamheten har en mobiliserande effekt genom att deltagarna får kunskap, träffar andra i samma situation och tillsammans utvecklas och skapar sig en plattform. Det handlar om att stärka sin identitet, att öka sitt medvetande och förvärva erfarenheter.

Många folkhögskolor har genom åren utvecklat ett stort kunnande och anpassat utbud och lokaler också för deltagare med svåra funktionshinder. I folkhögskolornas verksamhet utgör deltagare med funktionshinder runt 20 procent av det totala antalet deltagare.

Studieförbundens cirklar med funktionshindrade personer omfattar ca 200 000 deltagare. Studiecirkeln ger oavsett studieämne funktionshindrade deltagare samhörighets-

500x
DIGITAL ZOOM

DIGITAL
UNDER FOCUS

Free-Style Remote Controller
with Mic. *ecam*

• MPEG-4 Internet Mode

• DV/Analog Hi-OUT

Panasonic

NV-GS50

känsla, kontakter med andra funktionshindrade och perspektiv på sitt eget funktionshinder. Studiecirkeln ger tekniskträning, social gemenskap, kunskapslyft, insikt och maktredskap.

Hög kompetens kring funktionshinder är nödvändig inom folkbildningen. Det behövs en ökad medvetenhet om grundtillgänglighet, bemötande och individuella anpassningar. Detta kräver en kontinuerlig vidareutbildning och kompetensutveckling av lärare och cirkelledare, men även för all personal som möter människor och planerar verksamhet. Naturligtvis kan detta uppnås lättare om funktionshindrade finns representerade i personalstyrka, ledning och styrelse.

7. Folkhälsa, hållbar utveckling och global rättvisa

I det lokala folkhälsoarbetet kan folkbildningen spela en framträdande roll. För många människor ger deltagandet tillfälle till reflektion över sin livssituation, kontakt med andra människor, ett avbrott i en stressad vardag. De möjligheter till eget skapande som folkbildningen erbjuder i den estetiska verksamheten är för många ett andrum där man själv bestämmer arbetstakt och mål. En annan effekt av folkbildningens verksamhet är att den kan bidra till ökad delaktighet och inflytande, till egenmakt, som i sig ökar välbefinnandet. För många äldre bidrar studiecirklar, kulturarrangemang och folkhögskolekurser till ökad delaktighet och livskvalitet. För långtidssjukskrivna personer kan folkbildningen spela en aktiv roll för ett återinträde i arbetslivet med sikte på ökad livskvalitet. Också inom arbetslivet finns en uppgift för folkbildningen att öka kunskapen om hur man förebygger ohälsa. Folkbildningen har redan idag ett brett utbud av kurser och cirklar som på ett mer direkt sätt knyter an till folkhälsobefrämjande åtgärder.

Folkhögskolor och studieförbund har ett omfattande utbud av utbildning för hållbar utveckling som spänner över bl.a. miljö/ekologi, ekonomi och lokal utveckling, folkhälsa, demokrati och global solidaritet. Det förslag till nationell strategi för hållbar utveckling som regeringen presenterade våren 2004 bygger på en definition av hållbar utveckling som lyder "en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina".

För att kunna bidra till en rättvis och hållbar global utveckling krävs insikt om hur vårt agerande påverkar förutsättningarna för andra. För att vi på bästa sätt skall kunna anpassa våra val och vårt sätt att leva är det viktigt att kunskapen om varje människas lika värde och rätt står i centrum, liksom intresset för hur fattiga människor själva ser på utveckling. Ett arbete för att stärka kunskapen om de globala utvecklingsfrågorna och bidra till en positiv utveckling måste vara långsiktigt och bedrivs av många aktörer. Till dessa hör folkbildningens organisationer.

Självständighet, ansvar och kvalitet

Folkbildningen står fri från staten. Staten formulerar syften med statsbidraget men folkbildningen formulerar själv sina mål och utformar sin verksamhet. De tar ansvar för att fördela statsbidraget samt att följa upp och utvärdera den verksamhet inom studieförbund och folkhögskolor som finansieras med statsbidrag.

Detta innebär att folkbildningen tilldelats vittgående befogenheter att själv förvalta mycket stora resurser i form av statsbidragsmedel. Folkbildningen företräds av Folkbildningsrådet.

Folkbildningens idéer och mål förverkligas i den verksamhet som genomförs i studieförbund och folkhögskolor. Varje förbund, avdelning och skola har stor frihet att själv utforma sina aktiviteter inom de ramar som respektive huvudman ställer upp och de ramar för statsbidragsberättigad verksamhet som formuleras av Folkbildningsrådet.

Det ligger i folkbildningens idé att verksamheten lokalt i hög grad formas av deltagarna själva. Ett långtgående deltagarinflytande över verksamhetens innehåll och former är ett av folkbildningens kännetecken. Övergripande mål och villkor kan och bör dock formuleras centralt, medan verksamhetens innehåll och konkreta utformning alltid bestäms lokalt.

Kvalitet

Inom folkbildningen utgör det dagliga arbetet med och medvetenheten om kvalitetsfrågorna på lokal nivå grunden för kvalitetssäkring av verksamheten. Det är önskvärt att ett mer systematiskt kvalitetsarbete med inriktning på såväl administration som verksamhetsformer och innehåll

utvecklas på alla nivåer inom folkbildningen. Detta arbete bör givetvis utgå från folkbildningens egna mål och de kvalitetskriterier som man själv utvecklar. Kvalitetsarbetet bör inte utföras av Folkbildningsrådet, utan av studieförbunden och folkhögskolorna själva. Det måste dock vara en prioriterad uppgift för rådet att medverka till att arbetet sker.

Även om ansvaret för att definiera begreppet kvalitet och kvalitetskriterier måste tas av folkbildning själv finns det anledning att kort beröra vad som utifrån statens utgångspunkter konstituerar kvalitet i folkbildningen. Grundläggande är att verksamheten bidrar till att förverkliga de syften som staten anger för sitt stöd till folkbildningen. Ett kvalitetskriterium är vidare att verksamheten genomsyras av en ideologisk profil som tillför något som det offentliga utbildningsväsendet inte skall ha. Ett annat är att verksamhet kan bedrivas i hela landet.

Det är rimligt att de modeller som Folkbildningsrådet har beslutat ska gälla för fördelning av statsbidraget inte uteslutande baseras på kvantitativa data, utan att värderande, kvalitativa element tillförs modellerna.

Statsbidraget får inte användas till att anordna en verksamhet i största allmänhet. Att verksamheten innebär ett stöd för deltagarnas kunskapsökande och lärande är av avgörande betydelse för att det skall vara förenligt med statens syften. Statsbidraget får inte fungera som ett allmänt verksamhets- eller organisationsstöd, som kan användas av föreningar och organisationer för att finansiera den egentliga verksamheten. Att slå vakt om denna gränsdragning är ett viktigt inslag i kvalitetsarbetet inom folkbildningen.

Långsiktigt gagnar en ökad fokusering av kvalitetsfrågorna i första hand folkbildningens egen inre utveckling. Det ger utgångspunkter för en systematisk omprövning och ytterst avveckling av verksamheter som inte är folkbildningsmässiga. Därmed skapas utrymme för nya aktiviteter. Långsiktighet och stabilitet i bidragsgivningen är givetvis viktig för enskilda folkhögskolor och studieförbund, men utgör ingen motsättning till en långsiktig omprioritering på kvalitativ grund.

Ett utvecklat kvalitetsarbete skulle vidare kunna förbygga t.ex. den typ av felaktigt utnyttjande av statsbidraget som av och till uppdagas i studiecirkelverksamheten.

Folkbildningsrådet

Den nuvarande modellen som innebär att Folkbildningsrådet är en ideell organisation med både myndighets- och medlemsuppdrag bör finnas kvar även i fortsättningen. I syfte att stärka Folkbildningsrådets ställning och förbättra dess möjligheter att verka för kvalitetssäkring av verksamheten föreslår regeringen att Folkbildningsrådet ges befogenhet att återkalla statsbidrag som betalats ut till ett studieförbund eller en folkhögskola i det fall verksamheten inte är förenlig med statens syften med sitt bidrag eller med rådets föreskrifter.

Det är vidare rimligt att Folkbildningsrådet med utgångspunkt i sitt kvalitetsarbete också gör mer långsiktiga bedömningar av existerande verksamheters livskraft i förhållande till behovet av att skapa utrymme för nya verksamheter och att ge nya grupper möjligheter att bedriva statsbidragsberättigad folkbildningsverksamhet. Det är angeläget att utveckla möjligheterna att omfördela resurser mellan olika verksamheter inom folkbildningen, när så är påkallat. Det är inte rimligt att verksamhet som inte möter statens villkor skall finansieras med statsbidrag. Bedömningar och beslut av detta slag kräver emellertid en sådan långsiktighet att de enskilda avdelningarna eller skolorna ges möjlighet att anpassa organisationen i ordnade former.

Uppföljning, utvärdering och forskning

Arbetet med utvärdering kommer att få en allt större betydelse framöver. Det finns behov av att utveckla de nuvarande formerna för att utvärdera folkbildningen och att analysera hur väl verksamheten möter de syften som staten satt upp för statsbidraget. Statens utvärdering bör fortsättningsvis utformas som tätare återkommande studier av mer begränsad omfattning, som vid behov kan kompletteras av mer sammanfattande analyser. På så sätt kan regeringen regelbundet återkomma till riksdagen i budgetpropositionen med redovisning av hur olika delar av statens syften uppnåts. Mer heltäckande analyser kan redovisas när förutsättningar för och behov av detta finns.

Folkbildningens egna utvärderingar bör i större utsträckning än hittills utnyttjas för bedömningen av om statens syften med statsbidraget uppnåts.

Forskning med inriktning på folkbildningsområdet är angelägen för folkbildningen som helhet. Regeringen avser

därför att inom ramen för statsbidraget till folkbildningen avsätta medel till forskning inom folkbildningens område. Områdets metod och teoribildning bör utvecklas i syfte att nå en starkare vetenskaplig grund som kan öka kunskapen om folkbildningens betydelse.

Deltagarnas ställning

Folkhögskoledeltagarnas rättsliga ställning behöver stärkas. Att bedriva studier på heltid eller deltid innebär åtagande men också betydande uppföringar för den enskilde. Studier vid en viss skola innebär att andra studier eller förvärvsarbete prioriteras bort. För många innebär studierna skuldsättning i form av studiemedel. Byte av bostadsort kan bli nödvändigt. För den enskilde utgör folkhögskolestudier ett alternativ bland många vid valet av utbildning. Huvuddelen av alternativen i Sverige utgörs av utbildningsvägar där de studerandes rättsställning är reglerad av staten där frågor om antagning, mottagande och skiljande från utbildningen är reglerade.

Folkhögskolestuderande och deltagare i studieförbundens verksamhet har en svagare rättslig ställning än studeran-

de inom t.ex. högskolan eller den kommunala vuxenutbildningen. Deltagarna i folkhögskolans kurser är i frågor som rör sina rättigheter och skyldigheter hänvisade till rektor och respektive skolas styrelse.

Det är otillfredsställande att en deltagare är helt utlämnad till skolledningens och skolstyrelsens bedömning i situationer som kan ha betydande personliga och ekonomiska konsekvenser för den enskilde deltagaren. Det skulle inte vara möjligt för staten att reglera förhållandet mellan utbildningsanordnaren och de studerande inom folkbildningen utan att i grunden ändra relationen mellan staten och folkbildningen. En lösning av frågan måste åstadkommas inom folkbildningen.

Regeringen avser därför att i de riktlinjer som beslutas i anslutning till regleringsbrevet för folkbildningsanslaget uppdra åt Folkbildningsrådet att initiera en överenskommelse mellan anordnarna inom folkbildningen. Den bör kunna ha innebörden att tvister mellan enskilda studeranden och folkhögskolor eller studieförbund skall hänskjutas till en skiljenämnd och att utbildningsanordnarna åtar sig att följa nämndens utslag.

Folkbildningens ekonomi

Folkbildningen är en angelägenhet för hela samhället och behöver ekonomiskt stöd på alla nivåer. För att värna folkbildningen som en fri aktör, i övrigt oberoende av samhällets institutioner och marknadens ekonomiska intressen, avsatte staten år 2006 drygt 2 600 miljoner kronor. Dessa medel utgör den ekonomiska grundvalen för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Väsentliga bidrag lämnas också av kommuner, landsting och regioner. Slutligen bidrar huvudmännen och – inom studieförbunden – deltagarna till verksamhetens finansiering. Statsbidraget har i reala termer varit i stort sett oförändrat efter en minskning i början av 1990-talet. Under denna period har även medel för särskilda ändamål tillförts folkbildningen, framför allt av sysselsättningspolitiska skäl.

Kommunbidragens storlek relaterat till statens bidrag har blivit allt lägre. År 1991 motsvarade kommunbidraget cirka 55 procent av statens bidrag till studieförbunden. År 2005 var motsvarande relation 30 procent. *Sveriges kommuner och landsting* framhåller i en skrivelse till regeringen att statsmaktens hållning "att kommuner, landsting och regioner har ett ansvar för att stödja folkbildningen" är rimlig. Folkbildningsarbetet är ett väsentligt element i lokalt och regionalt bildningsarbete. Det är också rimligt, menar organisationen, att kommuner och landsting ansluter sig till den principiella syn på folkbildningens mål och inriktning som riksdagen formulerar. Regeringen avser att ta initiativ till överläggningar med Sveriges kommuner och landsting om kommunernas och landstingens bidrag till folkbildningen. Principen om ett gemensamt ansvar innebär också att staten inte kan kompensera bortfall av stöd från andra finansörer.

Statens anslag till folkbildningen

Regeringen föreslår att folkbildningsanslaget för år 2007 bör öka med 400 miljoner kronor, förutom den årliga pris- och löneomräkning som anslaget räknas upp med.

Inom ramen för ett förstärkt statligt stöd bör det vara möjligt för folkbildningen att genomföra såväl en allmän förstärkning som att göra särskilda riktade insatser.

Under de närmaste åren bör folkbildningen genomföra en särskild satsning dels när det gäller att motverka den s.k. digitala klyftan, dels utveckla folkbildningens engagemang på det internationella området mot bakgrund av globaliseringen.

Regeringen bedömer att folkbildningen är underförsörjd vad gäller forskning. Ökad forskning inom området skulle vara till gagn för hela folkbildningen. För att möjliggöra ökade insatser bör medel avsättas inom folkbildningsanslaget. Medlen bör disponeras av Vetenskapsrådet och fördelas av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté.

Regeringen avser att i budgetpropositionen för 2007 återkomma med förslag om att avsätta medel för en kontinuerlig utvärdering av folkbildningen.

Amatörkulturens föreningsliv är mycket omfattande. Amatörkulturen och den professionella kulturen berikar också varandra ömsesidigt. Folkbildningens organisationer stöder i stor utsträckning detta föreningsliv genom olika former av samverkan. Därför bör det vara naturligt för folkhögskolor och studieförbund att på ett ännu bättre sätt bjuda in amatörkulturens organisationer till ett tätare samarbete.

För sin fortsatta utveckling behöver dock amatörkulturens centrala organisationer ett starkare statligt stöd. Statens kulturråd bör tillföras ytterligare medel för detta ändamål. Regeringen avser att återkomma med ett sådant förslag i 2007 års budgetproposition. På lokal nivå är det naturligt att kommunerna har det ekonomiska ansvaret för stöd till föreningslivet.

Stödet till idrottens utbildningsverksamhet

Idrotten är en ständigt växande folkrörelse för alla åldrar. Folkbildningen har varit betydelsefull för utvecklingen av

idrottens ledar- och utbildningsverksamhet.

I diskussionen om fördelningen av statsbidraget mellan studieförbunden har verksamhetens kvalitet ofta ställts som motsats till ökning av verksamhetens volym. Statsbidragets följsamhet till kvantitativa förändringar har ställts mot behovet av stabilitet och kontinuitet, för att möjliggöra mer långsiktiga åtaganden. Studieförbund med stark ökning av aktiviteterna har ställts mot dem som har en mer stabil volym. Avgränsningen mellan vad som utgör statsbidragsberättigande studie- och utbildningsverksamhet å ena sidan och vad som är en förenings eller organisations egentliga verksamhet ger upphov till diskussioner t.ex. när det gäller musik- och körverksamhet samt idrotten.

Två av Folkbildningsrådets viktigaste uppgifter är att fördela statsbidraget mellan folkhögskolor och studieförbund och att slå vakt om kvaliteten i verksamheten. I en situation där statsbidraget, i reala termer, har varit i stort sett oförändrat under lång tid, har dessa frågor fått stor sprängkraft. Mot bakgrund av svårigheterna att skilja på folkbildning och mer traditionell studie-, bildnings- och utbildningsverksamhet inom idrotten så är utformningen av dagens stöd kanske inte helt anpassad för att möta

de särskilda villkor som präglar idrotten. Regeringen gör därför bedömningen att det bör prövas om inte idrottsrörelsen och folkbildningen bättre gagnas av att statens stöd till idrottens studie- och utbildningsverksamhet kanaliseras direkt till idrotten. Men även ett sådant stöd måste direkt riktas mot studie-, bildnings- och utbildningsverksamhet samt skapa förutsättningar för ett fortsatt arbete med värderingsfrågor. Regeringen avser att inbjuda Folkbildningsrådet, SISU Idrottsutbildarna och Riksidrottsförbundet till överläggningar om detta.

Idrottsrörelsen åtnjuter vid sidan av statsbidraget ett omfattande stöd från kommuner och landsting. Stödet är delvis knutet till kommunernas och landstingens stöd till folkbildningen. Denna koppling måste också analyseras i anslutning till de kommande överläggningarna med idrotten. Flera av de kommuner som upphört att stödja studieförbunden lämnar dock fortfarande stöd till idrotten och deras utbildningsverksamhet.

Ett eventuellt stöd till idrottens studie-, bildnings- och utbildningsverksamhet ska inte föras över från folkbildningsanslaget. Inte heller bör de 400 miljoner som regeringen föreslår att folkbildningsanslaget ska förstärkas med att användas till detta stöd.

Folkbildningen är en angelägenhet för hela samhället och behöver ekonomiskt stöd på alla nivåer. För att värna folkbildningen som en fri aktör, i övrigt oberoende av samhällets institutioner och marknadens ekonomiska intressen, avsatte staten år 2006 drygt 2 600 miljoner kronor. Dessa medel utgör den ekonomiska grundvalen för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Regeringen föreslår att folkbildningsanslaget för år 2007 bör öka med 400 miljoner kronor.

